

به یاد استاد ایرج افشار

محمد آصف فکرت هروی*

نمانده یک دل درد آشنا؛ بیا برویم
بیا کزین چمن ای دوست چون صبا برویم
رسیده وقت که ما نیز ازین سرا برویم
ببند بار که دنبال آشنا برویم
گذشت نوبت و بهتر کز آسیا برویم
به دلخوشی بر یاران دگر کجا برویم؟
بیا که در پی یاران باوفا برویم
مباش بسنته این خاکدان؛ بیا برویم
بگو بیا برویم و مگو چرا برویم.

چرا ز قافله هم‌دلان جدا برویم؟
چو سرو خاک‌نشین گشت و لاله خونین دل
همه‌سرای نشینان آشنارفتند
زمانه با ما، ما با زمانه، بیگانه
بخوان ز موی سپیدت که گندمت شد آرد
ز هر که نام بری بشنوی «روانش شاد»
ببین که مانده، درین کوی، از وفاداران
دلا چنین که شکستی ز رفتن افشار
هزار حجت دیگر برای رفتن هست

و همکوی شدیم و در مدت سه سال گاه و بی‌گاه از مهر و نوازش ایشان برخوردار بودم. اما ارادت و دوستداری نگارنده بیشتر از آن روی است که ایشان نمادی استوار و سرفراز از فرهنگ والای کهن ما بود. خدمات انسانی و فرهنگی استاد افشار مقامی والا و ارجمند داشته و دارد. او روزگاری دراز پیام فرهنگ و زبان و ادب فارسی را به جهان، و پیام جهان فرهنگ را به فارسی‌زبانان می‌رسانید. احساس تأثر نگارنده در چند بیتی که در بالا یاد شد، بیانگر باور ژرف او به مقام والای استاد روان شاد ایرج افشار است.

روزگاری دراز است که با استاد ایرج افشار آشنایی و به ایشان ارادت دارم. دانش آموز دبیرستان بودم که نام و نوشته‌هایشان برایم آشنا و دوست‌داشتنی بود. در سال ۱۳۵۳ خورشیدی ایشان را در دفتر مجله *راهنمای کتاب* دیدم و ساعتی نشستیم و گفتیم و شنیدیم. یادم نیست دقیقاً در چه موضوعاتی و یادم هست که ایشان بسیار بنده را مورد لطف و محبت قرار دادند. از آن به بعد چند بار دیگر در کابل و تهران دیدارها تازه شد؛ تا از خوش‌قسمتی به سال ۱۳۶۶ در کامرانیه تهران همسایه

* پژوهشگر و مصحح

ناشران آثار و همکاران پایدار

سیدفرید قاسمی*

توزیع گرفت. نشر آثار افشار با درگذشتش پایان نمی‌یابد، چرا که ده‌ها تألیف، تصحیح و شماری از نگاشته‌هایش در مؤسسه‌های انتشاراتی و در گنجینه شخصی‌اش آماده نشر است. با انتشار مجموعه‌های یادشده، شمار آثار او اعم از تألیف و تصحیح و کوشش‌گری و نگارش از ۳۰۰ عنوان درمی‌گذرد. افشار، در کارنامه خود هم نشرپژوهی دارد و هم مدیریت نشر: قائم مقام مدیرعامل بنگاه ترجمه و نشر کتاب (۱۳۳۵-)

۶۰ سال از عمر ۸۵ ساله استاد ایرج افشار با ناشران کتاب سپری شد. نخستین کتاب او را با عنوان *نثر فارسی معاصر*، کانون معرفت در فروردین ۱۳۳۰ چاپ کرد و آخرین اثرش که در واپسین روزهای حیاتش از زیر چاپ درآمد، کوشش‌گری کتاب *گزارش‌های سیاسی و اشنگتن* و *یادداشت‌های زندان‌للهیار صالح* بود که با همکاری پژمان فیروزبخش به وسیله انتشارات سخن، ۱۸ اسفند ۱۳۸۹ مجوز

* پژوهشگر تاریخ مطبوعات

همکاری کند.

ایرج افشار در ۶ دهه کتاب‌نگارانه و کوشش‌گرانه خود با بیش از ۱۱۷ ناشر همکاری کرد که سیاهه ناشران چاپ‌کرده‌هایش نشانگر وسعت مشرب اوست:

۱. ابن سینا؛ ۲. اختران؛ ۳. اساطیر؛ ۴. اسدی؛ ۵. امیرکبیر؛
۶. انجمن آثار ملی / انجمن آثار و مفاخر فرهنگی؛ ۷. انجمن ایران‌شناسی فرانسه در ایران؛ ۸. انجمن کتاب؛ ۹. ایران؛
۱۰. ایران و اسلام؛ ۱۱. بابک؛ ۱۲. بنگاه ترجمه و نشر کتاب؛
۱۳. بنیاد پژوهش‌های اسلامی؛ ۱۴. بنیاد فرهنگ ایران؛ ۱۵. بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی؛ ۱۶. بنیاد نیکوکاری نوشیروانی؛ ۱۷. بهرام؛ ۱۸. پرینت تاپ؛ ۱۹. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ ۲۰. تاریخ؛ ۲۱. توس؛ ۲۲. ثریا؛
۲۳. جاویدان؛ ۲۴. جهانگیری؛ ۲۵. جیحون؛ ۲۶. خانقاه نعمت‌اللهی؛ ۲۷. خجسته؛ ۲۸. خوارزمی؛ ۲۹. دانش؛ ۳۰. دانشگاه اصفهان؛ ۳۱. دانشگاه تهران؛ ۳۲. دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ ۳۳. دانشگاه تهران، کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد؛ ۳۴. دانشگاه شهید بهشتی؛ ۳۵.

۱۳۴۲)، مدیریت انتشارات انجمن کتاب (۱۳۳۷-۱۳۵۷)، مدیریت انتشارات کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه تهران (۱۳۴۳-۱۳۵۸)، مدیریت انتشارات دانشگاه تهران (۱۳۴۳-۱۳۵۰)، مدیریت انتشارات بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی و نظارت بر مجموعه انتشارات فرهنگ ایران/زمین و گنجینه حسین بشارت، گروه ملی کتاب‌شناسی ایران، مجموعه خاطرات و سفرنامه‌های ایران (انتشارات امیرکبیر)، مجموعه آثار رشیدالدین فضل‌الله همدانی (دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران)، مجموعه منابع و اسناد تاریخی دوره قاجار (شرکت سهامی کتاب‌های جیبی / فرانکین / شرکت انتشارات علمی و فرهنگی)، سلسله چاپ لوحی و عکس، مجموعه نوشته‌های سید محمدعلی جمال‌زاده، گذشته ایران در نوشته‌های پیشینیان (فردوسی)، ایران و ایرانیان (انتشارات علمی)، گنجینه خاطرات و سفرنامه‌های ایرانی (اساطیر)، مجموعه تاریخ (فرزان روز / کتاب روشن)، گنجینه نسخه برگردان متون فارسی (سازمان گسترش فرهنگ پارسی در ایندیانا)، گنجینه نشریات ادواری (اساطیر)، گنجینه منابع دوره قاجار (نشر قطره)، انتشارات ایران‌شناسی (دانشگاه هلند)، گنجینه پزشکی ایرانی (انتشارات بهرام)، تحقیقات قلمرو زبان فارسی (انتشارات سعید امیر ارجمند) و انتشارات شماری کنگره، نمایشگاه و مجامع علمی و فرهنگی.

افشار، روزگار ناشری را هم تجربه کرد و سازمان کتاب را در سال ۱۳۵۸ بنیاد نهاد. اما سال ۱۳۶۰ به عللی که از حوصله این مختصر بیرون است، به انحلالش راضی شد و ترجیح داد همچون روزگار پیشین به عنوان پدیدآورنده با ناشران

سفرنامه گلگشت در وطن

ایرج افشار

گردآوری: بابک، بهرام، کوشیار، آرش

بهرام، کوشیار، آرش، بابک
گردآوری: بابک، بهرام، کوشیار، آرش
۱۳۹۰

نشر اختران

روزگار

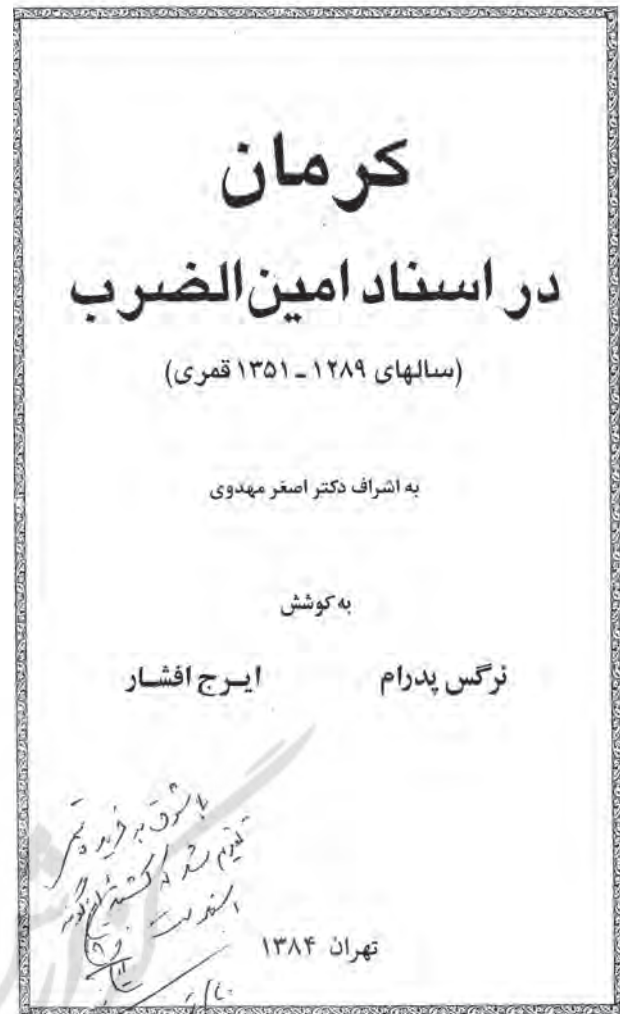
۷۵. گلشن؛ ۷۶. ما؛ ۷۷. مرکز اسناد فرهنگی آسیا؛ ۷۸. مرکز بررسی تمدن و فرهنگ ایران؛ ۷۹. مرکز خدمات کتابداری؛ ۸۰. مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی؛ ۸۱. مرکز کرمان شناسی؛ ۸۲. دفتر نشر/مرکز پژوهشی میراث مکتوب؛ ۸۳. معرفت؛ ۸۴. المعی؛ ۸۵. مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری متن؛ ۸۶. مؤسسه تحقیقات علوم آسیای میانه و غربی؛ ۸۷. مؤسسه فرهنگ و تمدن ایران و خاورمیانه؛ ۸۸. مؤسسه مطالعات علمی و فرهنگی؛ ۸۹. مؤسسه نشر فهرستگان؛ ۹۰. منوچهری؛ ۹۱. نشر آبی؛ ۹۲. نشر تاریخ ایران؛ ۹۳. نشر چشمه؛ ۹۴. نشر علم؛ ۹۵. نشر فرهنگ ایران؛ ۹۶. نشر و پژوهش فرزانه روز؛ ۹۷. نشر همسایه؛ ۹۸. نقطه؛ ۹۹. واسع؛ ۱۰۰. وزارت آموزش و پرورش، اداره کل نگارش؛ ۱۰۱. هنر؛ ۱۰۲. هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور؛ ۱۰۳. یزدان.

به این سیاهه باید ناشرانی که مقدمه‌های افشار را بر آثار دیگران چاپ کرده‌اند، افزود: ۱۰۴. اداره تحقیقات پاکستان؛ ۱۰۵. انوشه؛ ۱۰۶. پانید؛ ۱۰۷. دانشگاه تربیت معلم؛ ۱۰۸. دیروز و امروز؛ ۱۰۹. زواره؛ ۱۱۰. شورای کتاب کودک؛ ۱۱۱. علی؛ ۱۱۲. کمال؛ ۱۱۳. مجمع ذخایر اسلامی؛ ۱۱۴. موزه و مرکز فرهنگی و هنری رضا عباسی؛ ۱۱۵. مؤسسه فرهنگی منطقه‌ای؛ ۱۱۶. میرماه؛ ۱۱۷. نیلوفر؛ ...

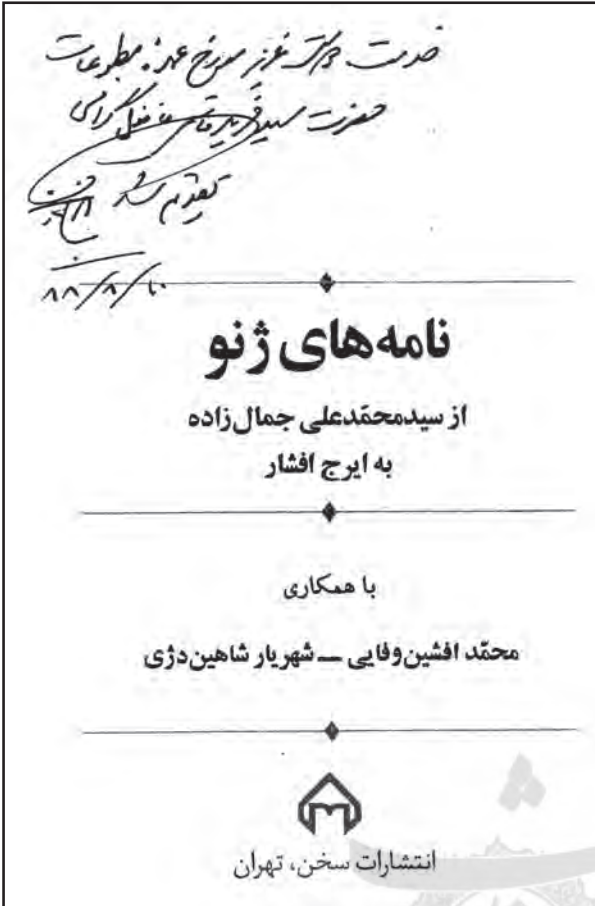
باید دانست با چاپ آثاری که هنوز به طبع نرسیده‌اند، شماری دیگر بر فهرست یادشده افزوده می‌شوند. همچنین باید از ۱۴۵ نشریه، ۵ دفتر ادواری، ۱۱۷ یادنامه و جشن‌نامه و دانشنامه و به طور کلی «مجموعه مقالات» که نوشته‌های او را چاپ کرده‌اند و بیش از ۱۶۰ اثر که افشار بر آنها مقدمه دارد، یاد کرد.

افشار، شماری از آثارش را با همکاری دیگران پدید آورده است که نام ۷۷ تن از آنان در پی می‌آید:

۱. آذرنگ، عبدالحسین؛ ۲. آریا خالقداد؛ ۳. ایوبی مهریزی، محمدرضا؛ ۴. اصفهانیان، کریم؛ ۵. اعلم، هوشنگ؛ ۶. افشار، آرش؛ ۷. افشار، بابک؛ ۸. افشار، بهرام؛ ۹. افشار، کوشیار؛ ۱۰. افشاری، مهران؛ ۱۱. افشین‌وفایی، محمد؛ ۱۲. امیدسالار، محمود؛ ۱۳. باستانی پاریزی، محمدابراهیم؛ ۱۴. بشری، جواد؛ ۱۵. بنی‌آدم، حسین؛ ۱۶. بیات، کاوه؛ ۱۷. پدram، نرگس؛ ۱۸. پهلوان، چنگیز؛ ۱۹. پیش‌نماز زاده، قدرت؛ ۲۰.

دانشگاه فارابی؛ ۳۶. دانشگاه مشهد؛ ۳۷. دانشگاه مگ‌گیل، مؤسسه مطالعات اسلامی؛ ۳۸. دانشگاه‌هاوارد؛ ۳۹. دنیای کتاب؛ ۴۰. دهخدا؛ ۴۱. روزبهان؛ ۴۲. زرین؛ ۴۳. زمینه؛ ۴۴. سازمان کتاب؛ ۴۵. سازمان ملی خدمات اجتماعی؛ ۴۶. ستوده؛ ۴۷. سحر؛ ۴۸. سخن؛ ۴۹. سروش؛ ۵۰. سنایی؛ ۵۱. شرق؛ ۵۲. شرکت انتشارات علمی و فرهنگی؛ ۵۳. شرکت سهامی کتاب‌های جیبی؛ ۵۴. شکوفان؛ ۵۵. شورای عالی فرهنگ؛ ۵۶. شهاب‌ناقب؛ ۵۷. شیرازه؛ ۵۸. طلایه؛ ۵۹. طهوری؛ ۶۰. عطار؛ ۶۱. علم؛ ۶۲. فرهنگ ایران زمین؛ ۶۳. فرانکلین؛ ۶۴. فردوسی؛ ۶۵. فروغی؛ ۶۶. فرهنگ ایران؛ ۶۷. فرهنگستان علوم اتریش؛ ۶۸. قطر؛ ۶۹. کتاب‌آمه؛ ۷۰. کتابخانه آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی؛ ۷۱. کتابخانه مجلس شورای ملی / کتابخانه مجلس شورای اسلامی؛ ۷۲. کتابخانه ملی؛ ۷۳. کتابخانه ملی ملک؛ ۷۴. کتاب روشن؛

تیموری، مرتضی؛ ۲۱. ثقفی، رضا؛ ۲۲. جانا، علی‌اکبر؛ ۲۳. جهاننداری، کیکاووس؛ ۲۴. حجتی، محمّدباقر؛ ۲۵. دانش‌پژوه، محمّدتقی؛ ۲۶. دریاگشت، محمّدرسول؛ ۲۷. دهباشی، علی؛ ۲۸. ذبیحی، مسیح؛ ۲۹. رحیمی ریس، احمدرضا؛ ۳۰. رزاقی، بهزاد؛ ۳۱. رعناحسینی، کرامت؛ ۳۲. روشن، محمّد؛ ۳۳. روشنی زعفرانلو، قدرت؛ ۳۴. رویمر، هانس روبرت؛ ۳۵. زریاب‌خویی، عباس؛ ۳۶. زندگی، محمّدابراهیم؛ ۳۷. سالور، مسعود؛ ۳۸. سایبانی، عباس؛ ۳۹. ستوده، منوچهر؛ ۴۰. شاهین‌دژی، شهریار؛ ۴۱. شعبانی، احمد؛ ۴۲. شهیدی، سیدجعفر؛ ۴۳. شیخ‌الحکمایی، عمادالدین؛ ۴۴. صادقی، علی‌اشرف؛ ۴۵. صرافان، فرشته؛ ۴۶. صمدی، ابراهیم؛ ۴۷. صمیمی، جعفر؛ ۴۸. طاهر، غلامرضا؛ ۴۹. عظیمی، میلاد؛ ۵۰. فانی، کامران؛ ۵۱. فرح‌زاده، محمّد؛ ۵۲. فرزانه‌پور، غلامرضا؛ ۵۳. فیروزبخش، پژمان؛ ۵۴. قاسمی، سیدفرید؛ ۵۵. کارنگ، عبدالعلی؛ ۵۶. کیانفر، جمشید؛ ۵۷. محبوبی‌اردکانی، حسین؛ ۵۸. محمّدی، محمّدرضا؛ ۵۹. مدرسی طباطبایی، حسین؛ ۶۰. مطلبی‌کاشانی، نادر؛ ۶۱. مقربی، مصطفی؛ ۶۲. منزوی، احمد؛ ۶۳. منزوی، علینقی؛ ۶۴. موسی‌زاده فصیح، یوسف؛ ۶۵. مهدوی، اصغر؛ ۶۶. مهدوی، مزده؛ ۶۷. مهدوی،

یحیی؛ ۶۸. مهرداد، احمد؛ ۶۹. میرانصاری، علی؛ ۷۰. میرشمسی، مریم؛ ۷۱. مینوی، مجتبی؛ ۷۲. نیکویه، محمود؛ ۷۳. همایون‌پور، هرمز؛ ۷۴. هنر، علی‌محمّد؛ ۷۵. یارشاطر، احسان؛ ۷۶. یغمایی، حبیب؛ ۷۷. یوسفی، غلامحسین؛^۱ پیش از پایان این مجیزه اما مایلیم به نکته‌ای اشاره کنیم که ایرج افشار چشم‌به‌راه نشر شماری از آثارش دیده از جهان فرو بست؛ کمترین توقع فرزندان، دوستان و دوستداران افشار، تسریع در نشر کتاب‌هایی است که سال‌هاست در گوشه دفتر بعضی از ناشران خاک می‌خورد.

۱. برای آگاهی بیشتر بنگرید به ایران‌شناس مجله‌نگار: زندگی و کارنامه مطبوعاتی ایرج افشار، تهران: گویا (و) امروز، ۱۳۸۹، ۱۲۰۰ صفحه؛ همچنین باید یادآور شوم که تمام آثارها درباره ناشران آثار، همکاران، مقدمه‌نگاری‌ها و... روبه‌رو فزونی است. سیاهه تکمیلی را در کتاب‌ورز اطلاع‌رسان: برگی از شناختنامه ایرج افشار، آورده‌ام.

